

«Og hvad skal vi så finde på til dig, kære far»

FarFriGørelse – i poststrukturalistiske, narrative og radikale perspektiver

Torben Pedersen Skovby

Torben Pedersen Skovby er uddannet socialpædagog, og videreuddannet fra DispuK. Han arbejder som familiebehandler i Børnefamiliecenter København, afd. Bispebjerg, hvor han bl.a. arbejder med fædre gennem «Gruppen Far» og gennem det boligsociale [sv. bostads-sociala] projekt «Far på Færde».¹ torben12@hotmail.com

Sammendrag

Artiklens omdrejningspunkt [sv. tema] er de magtfulde dominerende diskurser om fædre og faderskab. Med inspiration fra feministiske retninger [sv. riktningar], bringer forfatteren begrebet «Farfrigørelse» i spil, og han ser på, hvilken betydning et broderskab kan have i Gruppen Far. Blandt andet til at frigøre sig fra de myriader af definitioner af, hvad man som far kan, gør, vil etc. Forfatteren betragter poststrukturalistiske tænkere, og udfolder [sv. utvecklar] tankerne om «Fargørelse»; om subjektet, der positionerer sig til nye aktuelle subjektpositioner.

I artiklen ses der ligeledes på hvilken magt ord som *omsorg* har, og hvad det inviterer nybagte fædre til.

Forfatteren diskuterer endvidere, om marginaliserede fædre har samme mulige handlingspotentialer som andre fædre, og hvad man kan gøre, for at tage dem mere seriøse i familiebehandlingen.

Nøgleord: Positionering, farfrigørelse, agenthe, kønsdiskurser, far, feminisme

«So What Are We Going to Give to You, Dear Father» Father's Liberation – In Poststructuralist, Narrative and Radical Perspectives

This article revolves around the powerful, dominant discourses of fatherhood. Drawing on feminist thinking, the author introduces the concept of «father's liberation», and explores the possible significances of developing a sense of brotherhood in the Fathers Group to free oneself from the myriad of definitions of what a father can, does, wants to and should do. The author invokes post-structuralist thinking in order to develop the notion of «becoming-father»; of the subject that positions itself in the newly available subject positions.

Furthermore, the article explores the power of the concept of *care*, and how it invites new fathers to act in particular ways.

Finally, the author discusses whether the choices and actions available to most fathers are inaccessible to marginalized fathers, and what can be done to seriously involve fathers in family therapy.

Keywords: Positioning, father's Liberation, agency, gender discourses, father, feminism

Indledning

«Og hvad skal vi så finde på til dig, kære far». «Sætningen [sv. meningen] lammede [sv. förlamade] mig fuldstændigt. Sundhedsplejersken [sv. BVC-sköterskan] havde i ca. en halv time talt med min kone [sv. hustru] og jeg om vores søns trivsel, og at han skulle til at gå over til fast føde, og det er så her hun vender sig mod mig og siger, «og hvad skal vi så finde på til dig, kære far» (Peter, far til Tristan, Victor og William).

Energien til denne artikel udspringer sig af, at jeg er blevet provokeret. Provokeret af, at lige meget hvor man kigger hen, er det som om, at nogen vil overbevise [sv. övertyga] fædre (og mødre) om, at man som far ikke er en lige så god forælder som mor, og ikke er lige så vigtig for sit barn som mor. Bevares, selvfølgelig er far et vigtigt supplement, men der er hele tiden den lille forskel [sv. skillnad], som for mig gør den store forskel. For fair nok, hvis det så bare var denne ene sundhedsplejerske, der lod sig rive med af hendes selvopfattede ekspertrolle, og dermed åbenbare ret til at definere Peter, men det er svært ikke at hæve øjenbrynene, når der som noget af det første i den bog som alle forældre får udleveret af sundhedsplejersken står:

«Barnet udvikler sig ved at bruge sine sanser i samspil med de mennesker, der omgiver det. Moren tager barnet op, når det græder og er sultent. Barnet får mælk, og det mærker varmen og duften af mor. Sulten forsvinder, men pludselig er der lidt luft, som generer i maven. Den lille bliver urolig igen og kommer op på skulderen. Så kommer bøvsen [sv. rapandet] og lettelsen breder sig i barnets krop. Nu er det tid for en ren ble, og far tager måske over». (*Sunde børn – til forældre med børn i alderen 0–3 år*, Sundhedsstyrelsen, 2009: 11).

Min første tanke da jeg læste linjerne var, at det nok bare er nogle ældre damer som sidder i fagredaktionen, og at de ikke helt har fulgt med i den udvikling i kønsroller, der trods alt har været over de sidste 30–40 år.

For at få afkræftet at fagredaktionens tilgang til forældreskab er almengyldig, hiver jeg fat i to af mine kvindelige venner, og spørger dem om, hvad de tænker som det allerførste, når de ser en mand alene med en barnevogn. «Han er vattet [sv. undfallande], og garanteret under tøflen» og «at han er på barsel [sv. föräldradedighet], og at det er synd for barnet og moderen» er svaret. Det er virkelig op af bakke det her, tænker jeg, mens de grinende siger, at de er flove [sv. generade] over at have det sådan, og at det jo egentligt er sådan en mand,

de gerne vil giftes med. Men min mund er fyldt med stumme ord, og lukker mine ører til.

Søger man i Googles søgemaskine får man 3102 % flere resultater på ordene «moderinstinkt» end «faderinstinkt», eller rettere 6770 mod 210. Det er for mig et godt billede på alle de små daglige devaluerende oplevelser med arbejdsgivere, reklamer, sundhedspersonale, litteratur, venner, familie etc. som ovenstående hændelser er eksempler på.²

Men det er også en øjenåbner, i forhold til den undren jeg så tit har haft i mit arbejde som familiebehandler. En undren som går på, hvorfor fædre i så lille en grad bliver taget alvorligt i familiebehandling, og en undren over, hvorfor de ofte ikke selv insisterer på at blive taget mere alvorligt.

Det har åbnet mine øjne for hvilke dominerende og magtfulde diskurser³ man som mand pludselig befinder sig i og er underlagt, fordi man er blevet far.

At gøre sig til far... og at frigøre sig

Som en konsekvens af min undren samt talrige provokationer oprettede jeg Gruppen Far, en gruppe for fædre, som af forskellige grunde havde været eller var tæt på at få deres barn fjernet af de sociale myndigheder. Det er fædre, som man ofte kategoriserer som voldelige, havende psykosociale vanskeligheder, værende tidligere misbrugere, dårlige fædre som har fralagt sig ansvaret etc.

Med udgangspunkt i begivenheder [sv. hændelser] i denne gruppe, vil jeg se nærmere på nogle af de poststrukturalistiske og narrative samt radikale perspektiver som jeg oplever, gruppen tager afsæt [sv. avstamp] i.

Som læseren kan se i overskriften, taler jeg om farfrigørelse, hvilket er en direkte inspiration fra feministernes opgør med de diskurser kvinder var (og er?) underlagt, og deres kamp for kvindefrigørelse, som bl.a. indebærer frigørelse fra den måde [sv. det sätt] mænd og andre kvinder definerede dem på.

Inspirationen kommer af mine tanker om, at fædre skal have mulighed for at frigøre sig fra de myriader af definitioner af hvad vi kan, gør, vil, tænker etc. som vi meget ofte bliver mødt med. Eller, som jeg uddyber senere, have mulighed for at tage nye positioner i de diskurser der er om fædre, samt forholde sig til de mønstre sproget om fædre er struktureret af.

Bevægelse [sv. rörelse] for og af kvinder

Kvindebevægelsen vandt frem i vesten i slutningen af 1960-erne og starten af 1970-erne, og holdningerne var mange og forskelligartede, men som en fælles [sv. gemensam] kerne i al datidens feminisme var kvinders selvstændighed, og

målet var ligestilling, lighed og ligeværd m.v. Det er svært at lave en kortfattet oversigt over feminismen, ikke mindst da der er mange retninger, og fordi flere af disse har modstridende holdninger. Jeg vil alligevel se lidt nærmere på to, hvorfra jeg sammen med læseren vil se på mit bidrag til samarbejdet med fædrene i Gruppen Far. Et bidrag, som jeg bedst kan definere som en bindestreg mellem følgende to anskuelser [sv. perspektiv] af begrebet «køn».

Den radikale feminisme er optaget af forskellene mellem mænd og kvinder, og påpeger og hylder kvindens anderledeshed, deres bidrag samt måde at være på. I Danmark var det Rødstrømpebevægelsen, der med deres kvindefrigørelsesfeminisme repræsenterede radikale elementer fra bl.a. USA. The New York Redstockings, der gav navn til de danske rødstrømper, skabte i 1969 det berømte «Redstockings Manifesto», hvor flere af fællestrækkene mellem de to bevægelser er tydelig. Det er «a theory of, by and for women», baseret på kvinders egne erfaringer. Kvinders skæbnefælleskab [sv. ödesgemenskap] var udgangspunktet, fordi alle kvinder er undertrykte i kraft af deres køn, og de organisatoriske enheder var basisgrupperne. Denne retning går i offensiven for at skabe nye muligheder og rum for kvinderne i samfundet, og taler om følelsen af et fælles «søsterskab», og den ser den offentlige sfære som noget, der er skabt for og af mænd. I stedet er fokus på privatsfæren, bl.a. med hensyn til børnefødsler og seksualitet, og at kvinden skal generhverve [sv. återtå] retten til samt kontrollen over sin egen krop (Dahlerup, 1998; Russell & Carey, 2007).

Kroppen var ligeledes i centrum i den poststrukturalistiske feminisme⁴, om end på en helt anden måde. Denne retning var bl.a. inspireret af den franske filosof Michel Foucaults tanker om kroppen og seksualitet, til at hævde at køn (både det biologiske og det sociale) er historisk skabt, og at begrebet, som alt andet, er underlagt kraften i diskursive praksisser. Den poststrukturalistiske feminisme mener, at køn er en social konstruktion, og at der derfor ikke findes en medfødt kvindelighed eller mandighed. Begrebet køn er til gengæld opstået på grund af magtens krav, og da magten har mange måder at udfolde sig på gennem disse diskursive praksisser, betragtes konstruktionen af køn som flydende. Magtfunktionerne i den enkelte kvindes liv må destabiliseres, så mangfoldige identitetsbetydninger kommer frem (Russell & Carey, 2007; Davies & Harré, 2000; <http://www.leksikon.org/art.php?n=769>).

Ambitionen er som Bronwyn Davies udtrykker det i artiklen «The Problem of Desire»:

As a feminist, I desire a world in which anyone's sex/gender is made relevant only in the biological reproduction. I desire a world in which there are multiple ways of being available to everyone, that multiplicity not being organized around male/female dualism (Davies, 2000: 37).

Hun interesserer sig for hvordan og hvorfor børn bliver maskuline eller feminine, og påpeger, at den måde køn er konstrueret på i vores samfund [sv. samhälle] gør, at børn, for at være gode mennesker i og medlemmer af samfundet, skal lære kodekset for hvad mandighed og kvindelighed er. Børn bliver derfor underlagt nogle diskurser, som gør, at de ikke som frie subjekter kan vælge, hvordan de kan variere deres egen seksualitet (Davies, 1993).

Lad mig holde lidt fast i Davies, for ud over at være feminist er hun, som læseren måske kan ane, også meget optaget af Foucaults begreber subjekt og subjektivering, og udviklede i samarbejde med Rom Harré tanker om positionering. Inspirationen ser man bl.a. i «The Subject of Poststructuralism», hvor Davies citerer Foucault for at sige, at projektet i hans forfatterskab fra først til sidst har været at foretage «[...] a history of the different modes by which, in our culture, human beings are made subjects» (Foucault citeret i Davies, 2000: 136).

Davies og Harré udarbejder begrebet om positionering på baggrund af en kritik af rollebegrebet, som anvendes inden for den traditionelle psykologi, og som de opfatter som værende statisk og determinerende – som et tilbud af færdigsyede identiteter individet kan ikklæde sig. Davies og Harré ser modsat positioneringsbegrebet som en dynamisk proces, hvor subjektet i en interaktionel kontekst placerer sig selv i forhold til andre på baggrund af de gældende diskurser.

Ifølge Davies og Harré betegner positionering et dobbeltforhold mellem subjektet og diskurserne. Dette indebærer, at subjektet både positionerer sig selv i forhold til de subjektpositioner, der er tilgængelige indenfor diskurserne, samt omvendt bliver positioneret ud fra de gældende diskurser (Davies & Harré, 2000).

Det er her vigtigt at understrege, at det er diskursen der skaber subjektet, og ikke subjektet der skaber diskursen, selvom det på den anden side netop er qua den enkeltes anvendelse af diskursen, at den opretholdes og rekonstitueres (Heede, 2004: 74). Diskurserne stiller altså, som Davies og Harré redegør for, en række fastsatte platforme til rådighed, hvorfra subjektet kan positionere sig ud fra, eller sagt med andre ord, tale og handle ud fra.

Jeg får altså her svar på den undren, jeg længe har haft med hensyn til, hvorfor fædre i så lille en grad tages alvorligt i familiebehandlingen, og hvorfor de ikke selv insisterer på at blive taget mere alvorligt. Svaret er de diskursive kræfter...

...og modsvaret ligger lige om hjørnet!

For apropos tale og handle, lad mig så vende tilbage til Gruppen Far. Den kan for mig være det modsvar, der får den enkelte far til at positionere sig ud fra de dominerende diskurser, og insistere på at blive taget alvorligt. Gruppen består af otte personer, og vi mødes en gang om ugen, tolv uger i træk. Omdrejningspunktet er en nuancering og fokusering på det at være far, og en base for støtte, erfaringsudveksling, netværksdannelse og omskrivning af fædrenes ofte negative identitetskonklusioner.⁵ Da det er i kommunalt regi og fædrene er en del af et familiebehandlingsforløb, er målet at opkvalificere faderskabet og dermed deres børns trivsel, så hurtigt og så billigt som muligt. Jeg er trods alt en del af virkeligheden, som for mig heldigvis også indeholder begrebet *agenthed*, herom senere.

Typisk for medlemmerne er, at de ikke har nogle mandlige rollemodeller omkring sig, altså egne fædre eller andre mænd de kan spejle sig i eller læne sig op af [sv. stödja sig på]. De skal selv positionere sig som *gode* fædre, og dette fra de gældende diskurser de er underlagt. Det er min hypotese, at dette kan være medvirkende til at gøre fædrene marginaliserede i «gruppen af forældre i Danmark». Fordi de ikke har nogen «positioneringsplatform», der ligger lige til højrebænet i form af rollemodeller, kan de således hurtigt selv få sat spørgsmålstegn ved, om de er gode nok fædre. Skal de undgå dette, er den eneste mulighed at identificere sig med de kvinder de omgås, og som definerer begrebet «far» ud fra en kvindelig forståelsesramme. Derudover har medlemmerne ofte sociale tilhørsforhold, af nogle kaldet socialklasse 4 og 5, som gør, at de er underlagt endnu mere devaluerende diskurser om hvordan de som fædre er, tænker, handler etc. Sandsynligheden [sv. sannolikheten] for at møde andre fædre, og at disse endda deler ud af deres oplevelser, formindskes, da fædrene har færre sociale relationer, og er mindre engagerede i samfundet (Wilkinson, 2004).

Disse præmisser og fædrenes oplevelse af deres plads i den sociale verden gør, ifølge Davies og Harré, at fædrene ikke har samme positioneringsmuligheder som fædre med andre præmisser. Dette fordi den enkelte fars forståelse af f.eks. hvad det vil sige at være far, er farvet af de diskurser han er underlagt.

Diskurserne taler altså igennem ham, kan man sige. De positioneringsplatforme jeg som professionel skal samarbejde ud fra, må altså tage udgangspunkt i de diskurser den enkelte far oplever sig som en del af, og ikke ud fra de diskurser jeg eller de andre fædre oplever os som en del af (Davies og Harré, 2000: 262; Davies, 2000: 55).

En aktuel medaljeskammel [sv. prisvall]

Der er ingen tvivl om, at de diskurser jeg omtaler i indledningen, også kan være en ressource, ment på den måde, at de kan være et springbræt [sv. språngbräda] til forhandling og skabelse af nye subjektpositioner for den enkelte far. Marginaliseringen taget i betragtning, ser jeg Gruppen Far som fjedrene i dette springbræt. Med inspiration fra de radikale feminister ser jeg det broderskab som kan opstå, og den energi, der ligges i at skabe nye muligheder for gruppens medlemmer, som det lidenskabelige [sv. känslösamma] heppekor [sv. hejarlack], der kan få den enkelte far til at springe op på hans egen medaljeskammel.

Til at sikre, at han ikke kun står der fordi han er mand, men kan skyde brystet frem og se sig selv og heppekoret i øjnene, inspireres jeg, ligesom den post-strukturalistiske feminist Bronwyn Davies, af Foucault. Ikke kun til «farfrigørelse» fra de dominerende diskurser, men også til «fargørelse» på baggrund af de dominerende diskurser. Sagt med andre ord skal han ikke stå på medaljeskammen med en oplevelse af, at han kun står der fordi han er mand. Han skal også – og især – stå der, fordi han kan mærke, hvad medaljeskammen er konstrueret af. Nemlig hans intentioner, håb og drømme, samt de værdier og livsprincipper disse bygger på. Han skal kunne mærke sømmene i konstruktionen, som den agenthed der er kraftfuld nok til at holde sammen på det hele, og kraftfuld nok til at han kan respondere og positionere sig til stadig nye medaljeskamler. For som Foucault siger, er subjektet i løbende tilblivelse, så skammen bliver dermed *aktuel*, hvorfra mere og andet bliver muligt (Hermann, 2000: 83). Lad mig i det følgende se mere praksisnært på dette.

Man kan ikke ikke-positionere sig

En mere praksisnær tilgang til ovenstående er den narrative metafor, som antyder, at mennesker «lever deres liv efter fortællinger [sv. berättelser], at disse former eller 'skaber' livet, at de har reelle og ikke bare fantaserede virkninger, og at fortællingerne udgør livets struktur» (White, 2006: 66). Mennesket ses som intentionelt, som et individ, hvis handlinger til enhver tid bygger på intentio-

ner, med baggrund i de værdier, principper og håb det har for livet (White, 2008: 117). Disse intentioner er ofte usynlige, da de overskygges af vores egne og andres forudindtagethed og fordomme vedrørende livs- og tankeformer. Narrativ terapi vil med Bourdieus ord *eksotisere*⁶ det velkendte og intime forhold til livs- og tankeformer. Dette fordi det velkendte og intime forhold ofte skaber forudbestemte og totaliserende identitetskonklusioner, og står i vejen for alternative fortællinger om, hvad personen står for af værdier, principper og håb. Fortællinger der viser, hvilken mening vi tillægger vores erfaringer, og som giver muligheder for fornyet handlen i verden (White, 2006). Narrativ terapi ønsker derfor at dekonstruere. Det vil sige at afdække diskurser og afsløre [sv. avslöja] menneskers positioner i dem, eller sagt med Gerald Monks ord: «afdækning af selvfølgelige antagelser og begreber, der danner grundlag for social praksis, som giver sig ud for at være sand eller virkelig» (Monk, 2006).

Narrativ terapi har fokus på agenthed, altså en oplevelse af at være agent i sit eget liv, at kunne forme det og gribe ind i det, i overensstemmelse med sine intentioner, og på måder, der bygger på personens viden [sv. kunskap] om livet og færdigheder til at leve livet (White, 2008: 267). Eller, som et bindeled til poststrukturalismen, at synliggøre subjektets kontinuerlige positionering, for vi kan ikke ikke-positionere os. Agenthed er der hele tiden, vi får det tildelt, gennem diskurserne vi lever i, og når det er synligt for os, kommer der handlingspotentialer, hvilket nedenstående beretning er et godt eksempel på.

Kommentaren «Og hvad skal vi så finde på til dig, kære far» blev fortalt af Peter til et af møderne i Gruppen Far. Imens én rystede på hovedet af forargelse, og andre nikkede genkendende, var flere af os nysgerrige efter at høre, hvad det betød for Peter, og hvorfor han blev lammet af sætningen. «Signalet for mig at se var, at Williams trivsel og kost ikke havde noget med mig at gøre, og at der nok hellere skulle gøres noget ekstraordinært for at få faren på banen. Og så synes jeg, det var totalt nedværdigende at blive kaldt 'kære far'.»

T: Du siger at sætningen lammede dig fuldstændigt. Hvad betyder det at blive lammet?

P: Hmm... At jeg slet ikke kunne gøre noget, jeg var fuldstændigt fastlåst. Og jeg kunne pludselig slet ikke mærke, at jeg var far.

T: Prøv at fortælle lidt mere om det med at mærke at du er far. Kunne du mærke at du var far inden hun sagde sætningen?

P: Ja pisse meget, der havde jeg jo siddet og lyttet og spurgt.

T: Så hvad vil du kalde de ører du lyttede med?

P: Det var vel mine «far-ører». (smilende)

T: Dine «far-ører»... Du smiler, hvad er der med de «far-ører»?

P: Det er jo ligesom dem der gør, at jeg kan høre hvad der er vigtigt for William.

T: Og betyder det noget for dig?

P: Ja...

T: Så det betyder noget for dig, at høre hvad der er vigtigt for William. Har «far-ører» andre funktioner, f.eks. i forhold til dine intentioner med at være far?

P: Ja... Og det er jo også derfor jeg ikke synes at det var i orden, at sundhedsplejersken nærmest sagde, at jeg ikke havde noget med Williams trivsel og kost at gøre. Jeg ville så gerne have gjort noget, have sagt stop.

T: Har du andre eksempler på, hvor du har sagt stop, eller tænkt det?

Herefter fortæller Peter om andre gange han har taget en position, både ved at have tænkt og sagt noget.⁷ Vi udfolder sammen hans intentioner, og hvad baggrunden er for disse, bl.a. hvilke færdigheder og viden om livet han, og andre der kender ham, ved han har, og vi ser på hvilke skridt samtalen, og de andre fædres input,⁸ har gjort mulige.⁹

Jeg synes samtalen er et eksempel på, at Peter får mulighed for at tage evt. nye subjektpositioner til sig, og at disse kan være nye handlingspotentialer: Billedet af «far-ører» og hvad ørerne/Peter mener det er vigtigt at lytte efter, nemlig hvad der er vigtigt for hans søn William. Tydeliggørelse af, at han nogle steder kan mærke at han er far, og andre steder ikke kan mærke det. Italesættelse af hvad der er i orden og ikke i orden. Afdækning af Peters opfattelse af sundhedsplejerskens tanke om ham (den diskurs han oplever sig underlagt af) og hans position til disse tanker.

Lad mig, som slutning på praksisafsnittet, fortælle om endnu en begivenhed i Peters liv, som viser at agenthed også kan blive synligt af andre udefrakommende omstændigheder.

Betydningsfulde invitationer

Da han blev far til deres ældste søn Tristan, oplevede han, at det var svært at finde sine egne ben som far, han kunne jo ikke amme, og han følte tit at han «løb lidt bagefter» og nogle gange i vejen. Det hele handlede om omsorg, et begreb han ikke syntes han som mand kunne være en så stor del af. Han var selvfølgelig lykkelig for at være blevet far, men det var også en lidt «træls» [sv. trällig] periode, hvor han egentlig havde det bedst, når han ikke var hjemme. Da Tristan var 3 måneder gammel, blev han alvorligt syg, han fik konstateret «refluks i spisesystemet», hvilket gjorde, at hans mavemund ikke fungerede – al mad blev slynget ud af mavesækken. Derfor skulle Peter og hans kone Mette sidde med ham i opretstående stilling, en time hver gang han skulle have mad. Mette madede, og Peter sad med ham, Peter madede, og Mette sad med ham osv.

Peter fortæller, at det var en hård tid, hvor mange ubehagelige tanker gik igennem hans hoved, fordi han var bange [sv. ängslig] for, hvad der skulle ske med deres søn. Men han fortæller også, at det var her, han blev rigtig far. Nu var ordet «omsorg» byttet ud med «beskytte», «ansvar», «passe på» og «sørge for», ord som gjorde, at Peter oplevede, at han kunne handle, og som gjorde, at han nu også trøstede, stod op om natten, trillede med barnevognen, badede og pludrede [sv. pladdrade]. Ord som gjorde at han nu indtog en ny position; at være rigtig far.

Jeg har ikke medtaget denne begivenhed for at argumentere for, at barnet skal blive alvorlig sygt, før man som mand kan blive «rigtig far». Den er taget med for at tydeliggøre, den magt der ligger i sproget og – sammen med artiklens andre eksempler – for at invitere læseren til at tænke over, hvad man som nybagt far bliver indbudt til. Ordet «omsorg» kommer, ifølge encyklopædien Wikipedia, fra det tyske sprog, og betyder at «sørge for» eller at «passe på», ord som i de diskurser jeg oplever som dominerende er «mandeord», altså ord jeg som mand forbinder med det at være mand. Hvad mon der ville ske, hvis «omsorg» blev erstattet med disse ord i de utallige bøger der er om småbørn, forældreskab og udviklingspsykologi...? Og hvad ville der ske, hvis ordet mor her blev suppleret med ordet far? For godt nok dukker «far» efterhånden op i både faglitteratur samt litteratur stilet til forældre, men det er ofte kun i forordet, hvor en formulering som denne ofte ses; «i bogen bruges 'mor' som en fællesbetegnelse for mor, far eller en anden primær omsorgsgiver». Det er selvfølgelig meget praktisk at nøjes med «mor» gennem sådanne bøger, men spørgsmålet er, om det også inviterer til agenthed hos den far der læser det, om det

inviterer til en følelse af ligestilling hos den mor der læser det, og om det inviterer til et nuanceret billede af forældreskab hos den professionelle der læser det. For mig lægger svaret i følgende citat af Wittgenstein: «*Mit sprogs grænse* betyder min verdens grænse» (Tractatus Logico-Philosophicus, 1963: 5.6).

Er det maskulint at være far?

Som læseren måske kan fornemme, har jeg en holdning til det, jeg skriver om, og dermed en holdning til det, jeg møder fædre med. Denne stillingstagen kan uden tvivl være et dilemma. Hvis ikke jeg er opmærksom, kan den kvæle [sv. kväva] nysgerrigheden [sv. nyfikenheten] i samtalerne med fædrene, og den kan gøre mig for centreret om de diskurser, jeg oplever som devaluerende og dominerende. Dette på en måde så mine holdninger og erfaringer bliver hævet over fædrenes, og gøres absolutte. Det er en fælde, hvor muligheden for at jeg falder i, vokser proportionelt med mit engagement i, at den enkelte far *skal* positionere sig til noget andet. Men holdningerne er også en unik mulighed for, hvis jeg balancerer dem rigtigt, at skabe en terapeutisk relation, som White betegner som transparent og personlig (White, 1997). En relation, hvor jeg personligt lægger stor vægt på at inddrage, forstyrre [sv. störa] og udfordre [sv. utmana] fædrene. Det er en invitation til at insistere på at blive taget mere alvorlig som far, f.eks. i familiebehandlingen, og til at reflektere over hans betydning i børnenes liv.

Fædrenes respons minder mig nemlig igen og igen om, at forstyrrelsen og min transparens er meget værdifuld, da det ofte slår ruden ind til det broderskab, vi i gruppen oplever som så givende og udviklende. En åbenlys tanke ville være, at det er fædrenes marginaliserede position, som gør at de gang på gang fremhæver følelsen af fællesskab, deres plads til at være sig selv, og de andre fædres input og respons, som så betydningsfuld. Jeg tror dog også, at det er fordi *vi* er mænd. Som en parallel til den radikale rødstrømpebevægelse, bliver der nemlig plads til mandens egne erfaringer, ud fra mandlige præmisser og med mandlig resonans. Man kan sige, at energierne forstærker hinanden, så noget tredje bliver skabt. Jeg er nogle gange blevet blæst omkuld af de refleksioner, der bliver delt, den samklang der bliver skabt, og ikke mindst hvor hurtigt det går.

Fædre fortæller, at de pludselig oplever det som vedkommende at tale om deres børn, og at de endda får et strejf [sv. strimma] af at føle det som maskulint at være far. En ting, der i mine øjne må siges at være noget af en dekonstruktion af det sprog, man som far normalt møder, og hvor 80'er-fænomenet

«Den bløde [sv. mjuka] mand» aldrig er blevet udskiftet med noget tidssvarende [sv. tidsenligt]. For kan man, som en intentionel engageret far, med åbenlyse værdier i sit faderskab, blive betegnet som andet end det negativt ladede fænomen «Blød mand»? (Og hjælper det på denne kategorisering, ligefrem at gå i en gruppe?)

At positionere sig med livet som indsats

Noget jeg bliver mindet om i mit samarbejde med fædrene, er det ansvar, der følger med, i forhold til at have øje for og tydeliggøre de magtrelationer, som ligger i de tidligere nævnte kønsdiskurser. Ved at bringe dette ind i samtalerne, gør jeg fædrene bevidste [sv. medvetna] om, at der altid findes mere end det, disse diskurser gør muligt. Farfrigørelsens modstander nummer et er for mig at se, den determinisme der ligger i kønsdiskurserne. Ligesom det i mine øjne også var og er al feminismes modstander. Udfordres denne forudbestemthed, bliver den enkelte fars agenthed synliggjort, og andre handlemuligheder kommer frem, hvilket er til stor gavn for ham, moderen og deres barn.

Eller er det...?

For har jeg, ved at udfordre det gængse billede af forældreskab, ikke ramt ind, hvor kvindelige normer og værdier dominerer allermest. Jeg har vel nærmest argumenteret for ligestilling mellem positionerne Mor og Far i et matriarkalsk samfund, altså et samfund, hvor der er moderherredømme. Eller sagt med andre ord; bringer jeg ikke i den grad konflikter ind i de familier jeg møder, ved at tænke, at far er ligeså vigtig som mor, og en ligeså god forælder som mor.

Godt nok gør mange mødre sig til ofre i interviewbøger om kvindens rolle og plads i samfundet.¹⁰ Dette bl.a. fordi de har hovedansvaret i familien, og defineres ud fra at være mor og ikke ud fra at være kvinde eller menneske. På trods af dette, vil jeg gerne stille et spørgsmål; hvor mange kvinder vil finde sig i at blive frataget den ultimative identitetsmarkør, det i mine øjne er, at være den *allervigtigste* i sit barns liv.

Jeg vil lade svaret være op til læseren, men jeg kan da fortælle, at jeg nu og da er stødt på kvinder, som får mig til at tænke, at det bogstaveligt talt ville være selvmord, at udfordre hende på mange af de dominerende kønsdiskurser hendes moderskab blomstrer i.

Så godt nok møder jeg fædrene med, at der altid findes mere end det de dominerende kønsdiskurser gør muligt, at de kan positionere sig til nye subjektpositioner. Jeg har dog lært, at det kan være med livet som indsats at *gøre*

sig til far, paradoksalt nok også selvom det er på baggrund af intentioner, håb og drømme, samt de værdier og livsprincipper disse bygger på.

For mig er det bare også med livet som indsats at lade være [sv. låta bli].

Familiebehandling i læbestiftens [sv. läppstiftets] forførende skær [sv. sken] – en afrunding

Lad mig til slut tænke lidt højt over min professionelle virkelighed – jeg vil kalde den for *familiebehandling i læbestiftens forførende skær*. Fordi læbestift sætter forførende aftryk – og oftest er minded på [sv. avsett för] kvinder. Altså en virkelighed, hvor familiebehandlingen er minded på at sætte aftryk på kvinder. Kringlet [sv. invecklat], men sandt. Aftryk der forfører os til at tro, at vi gør det godt nok. En virkelighed som gennem terapeutiske metoder, socialfaglige handleplaner, økonomiske prioriteringer, og ikke mindst via sproget, skaber en kultur, hvor barnets far bliver sat ud på et sidespor¹¹. Kultur er, ifølge Bruner, et væv af konventioner (Bruner, 1999). Så hvad skal der til, *hvis* disse konventioner skal ændres, og hvem har ansvaret?

Set i lyset af at fædre har nok at bøvle [sv. brottas] med i forvejen, synes jeg, pilen peger indad mod os som professionelle. Et ansvar som jeg også synes indebærer, at vi tager os tid til at smage på ordet *mand*. Hans Bonde lægger op til debat, når han i en kronik i Politiken skriver; «Mænd, der ryger igennem bunden [sv. botten] af samfundet, bliver ofte opfattet som *tabere* [sv. förlorare], mens kvinderne ses som *ofre* med appel til samfundets ansvar for hjælp og beskyttelse» (Bonde, 2011). Det er ikke min oplevelse, at dette er gældende for vores tilgang til de fædre nederst i samfundet, som er eneforsørgere, og alene har forældremyndigheden over deres barn. Heri er forskning enig (Ghale mfl., 2000). Jeg er dog noget mere usikker på, hvordan fædre i denne socialgruppe bliver opfattet, når de er i mere normale forhold, så som samlevende med eller skilt fra barnets mor. Altså hvordan vi som professionelle opfatter disse fædre, hvis børns udvikling og trivsel er genstand for vedvarende bekymring. Det er her vi må tage ordet *mand* i vores mund, og se om det smager af *taber* eller måske af *mindre betydelig*. I disse tilfælde kan vi spørge os selv, om dette er grunden til, at fædre er usynlige, og får lov til at synke længere væk fra deres børn. Børn som synes, deres far er vigtig i deres liv, og som derved bliver ladet i stikken.

Skal inddragelse af far i familiebehandlingen sættes i system? Skal vi iværksætte registreringer af, hvordan og hvorfor han positioneres af os som

han gør? Skal arbejdspladsens sprogspil analyseres, for at se om det er her, udviklingspotentialen til et nyt sprog ligger?

Som minimum må vi opsætte et spejl, hvori de diskurser vi handler igennem, bliver tydelige. Måske vi så også kan få øje på, om disse diskurser giver plads til de intentioner, vi har, for de børn vi arbejder med.

Efterskrift

Artiklen er ment som en inspiration.

Ment som en lille vandpyt [sv. vattenpöl] – i forhold til det hav der hedder «dominerende diskurser om fædre», og som kun bliver opretholdt fordi så mange sejler på det.

Fugt fra havet regner hele tiden i vandpytten. Det er mit mål, at også fugt fra vandpytten regner i havet – så der ikke er så mange skær, hvorpå man kan støde på grund.

Noter

- 1 Far på Færde er et 2. årigt projekt i et af Københavns mest socialt belastede kvarterer og finansieret af Social- og Integrationsministeriet. Fokus er at udvikle, afprøve og vurdere effektfulde metoder, der styrker ansvar, deltagelse og kompetencer hos fædre til udsatte og kriminalitetstruede børn og unge. Læs mere på: <http://beboerprojekt-bispebjerg.dk/forside/far.html>
- 2 Som sagt er dette blot få af mange eksempler. Finder læseren det underholdende, er der her flere. Det er personlige beretninger, som mange af de fædre jeg dagligt møder nikker genkendende til: At der i venteværelset på Rigshospitalets barselshotel, er tegnet en nederdel [sv. kjöl] på symbolet for herretoilet. Dermed er alle toiletter til kvinder. Personalet forklarer, at det bare er en joke. En kommentar fra en kvindelig kollega, da hun hører, at jeg skal have 4 måneders barsel: «Hold op, hvor er hun flink din kone, at hun vil give dig så meget». Da jeg fortæller en af mine venner, at ny forskning peger på, at 7 % af alle danske fædre får fødselsdepression, siger han «Ihh... hvor sødt». For yderligere info se Madsen, 2002. Kommentarer fra svigermor. Jeg står og pludrer med min datter Mynte, da min kone kommer hen til os. Svigermor siger: «Nåå... nu kommer den vigtigste», hvorefter hun skynder sig at supplere det med «altså pga. maden». Er til MUS-samtale, hvor jeg tager emnet «barsel» op. «Intet problem, du skal vel bare have 2 uger, og så lidt ferie», hvortil jeg svarer: «Jeg havde forestillet mig 4 uger til at starte med, og 14 uger senere». Min leder reagerer med forargelse, hvorefter hun spørger til, om min kone er indforstået med dette. Forargelsen i min kollegas blik, da jeg fortæller hende, at jeg har givet min mor en 4 dages rejse til Barcelona sammen med min datter og jeg. Min kollega forklarer blikket med, at det er uden min kone, og at min datter kun er knap 2 år.
- 3 Diskurs bruges her i artiklen som en særlig betydningsstruktur, der definerer et helt sæt af holdninger og væremåde, en særlig kommunikationsform og et socialt hierarki om, hvem der bestemmer hvad og hvorfor. Diskurser konstruerer den sociale verden i

betydning. Betydning kan aldrig fastlåses, da sproget grundlæggende er ustabil (Jørgensen & Phillips, 1999).

- 4 Af nogle også kaldet den postmoderne feminisme, bl.a. i Russell & Carey, 2007.
- 5 Lidt mere information om Gruppen Far kan hentes hos Kari Killén, hvor hun nævner gruppen som et tiltag, der, gennem gruppeprocessen, kan styrke fædres omsorgsfunktion. Men som hun er inde på, kræver det en holdningsændring (Killén, 2010: 125, 181).
- 6 Eksotisere: bevidst forsøge at fremstille noget velkendt som fremmeartet.
- 7 At tage en position kan både være tanker og handlinger.
- 8 Med input menes her den bevidning, som foregik i gruppen. Læs mere om bevidning i bl.a. Saxtorph & Romer, 2009.
- 9 Som læseren måske kan se, er der mange andre veje jeg kunne være gået; «Hvilke værdier blev lammet», «Hvad betyder det for dig at gøre noget», «Hvad blev låst fast» osv. – men jeg valgte denne! Det er et eksempel på vores indflydelsesrige position som terapeuter. Læs mere i bl.a. White og Morgan, 2008.
- 10 Bl.a. i Bach, 2002; Bergensten, 2008; Goth, MacLean, Petersen & Schelin, 2000, og Skugge, Olsson & Zilg, 1999.
- 11 Forskning fra Storbritannien underbygger min oplevelse. En kvalitativ undersøgelse af 13 familiecentre i England og Wales viser, at fædre bliver afskrækket af den feminine atmosfære, der er på centrene, og den begrænsede vifte af aktiviteter, der appellerer til mænd. Miljøet bliver opfattet som fremmed, hvilket medfører en oplevelse af kontrol og ubehag. Forskerne konkluderer, at der er behov for en større klarhed over, hvem centrene er beregnet til at tjene. Hvis der skal arbejdes succesfuldt med fædre, skal centrene arbejde med dem som mænd, og der skal være nogle identificerbare strategier for inddragelsen, lyder det (Ghale, Shaw & Hazel, 2000).

Litteratur

- Bach, B. (red.) (2002). *Ravnemor – 12 beretninger om moderskab og arbejdsliv*. Aschehoug.
- Bergensten, G. (2008). *Familijens projektledare säger upp sig*. Bokförlaget Forum.
- Bonde, H. (2011). *Fra kvindesag til menneskesag*. Politiken, Kronikken, 04.07.2011.
- Bruner, J. (1990). *Acts of Meaning*. Cambridge: Harvard University press. (Dansk udgave: *Mening i handling*. 1999. Klim, Århus).
- Dahlerup, D. (1998). *Rødstrømperne 1–2*. Gyldendal.
- Davies, B & R. Harré (2000). *Positioning: The Discursive Production of Selves. A Body of Writing 1990–1999*. Walnut Creek: AltaMira Press, 87–106.
- Davies, B. (2000). *The Subject of Poststructuralism. A Body of Writing 1990–1999*. Walnut Creek: AltaMira Press, 133–144.
- Davies, B. (2000). *The Problem of Desire. A Body of Writing 1990–1999*. Walnut Creek: AltaMira Press, 37–54.
- Davies, B. (2000). *The Concept of Agency. A Body of Writing 1990–1999*. Walnut Creek: AltaMira Press, 55–68.
- Davies, B. (1993). *Frogs and Snails and Feminist Tales. Preschool Children and Gender*. Hampton Press.
- Ghale, D., C. Shaw, C. & N. Hazel (2000), *How Family Centres are Working with Fathers*. York: Joseph Rowntree Foundation.

- Goth, A. F., K. MacLean, L. M. Petersen & K. Schelin (red.) (2000). Nu er det nok. Så er det sagt. Rosinante Forlag.
- Hare-Mustin, R. L. (1994). Discourses in the Mirrored Room: A Postmodern Analysis of Therapy. *Family Process*, (13): 19–35.
- Heede, Dag (2002). Det tomme menneske. Introduktion til Michel Foucault. Museum Tusulanums Forlag.
- Hermann, S. (2000). Michel Foucault – pædagogik som magtteknologi. I S. Olsen & P. Pedersen (red.), *Pædagogik I sociologiske perspektiver*. Forlaget PUC.
- Jørgensen, M. W. & L. Philips (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag.
- Killén, Kari (2010). *Sveket II. Ansvar og (be)handling*. Kommuneforlaget.
- Madsen, S. Aa., D. Lind & H. Munch (2002). *Fædres tilknytning til spædbørn*. Hans Rietzels Forlag.
- Monk, G., J. Winslade & K. Crocket (2006). *Narrativ terapi i praksis. Håbets arkæologi*. Akademisk Forlag.
- Russell, S. & M. Carey (2007). *Narrativ Terapi. Spørgsmål og svar*. Hans Rietzels, København.
- Saxtorph, A. & R. Romer (2009). *Narrativ gruppeterapi. Gruppeterapi i narrative og post-strukturalistiske perspektiver*. I Sparre A. S. & K. Jørgensen (red.), *Syv fortællinger om narrativ praksis*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Skugge, L., B. Olsson & B. Zilg (red.) (1999). *Fisselflokken*. Informations Forlag.
- Sundhedsstyrelsen (2009). *Sunde børn. Til forældre med børn i alderen 0–3 år*.
- Søndergaard, D. M. (red.) (2007). *Feministiske tænkere. En tekstsamling*. Hans Rietzels Forlag.
- Wilkinson, R. G. (2004). Forbindelsen mellem sociale strukturer og individuel sårbarhed. *Journal of Community Work and Development*. Downloadet (dansk version) Nedlastet (dansk versjon) 22. oktober 2010 fra: http://www.kritiskdebat.dk/articler.php?article_id=170
- White, M. (1997). *The Therapeutic Relationship*. I *Narratives of Therapists' Lives*. Dulwich Center Publications, Adalaide.
- White, M. (2006). *Dekonstruktion og terapi*. I *Narrativ teori*. Hans Rietzels Forlag, 51–92.
- White, M. (2006). *Narrativ terapi og poststrukturalisme*. I *Narrativ teori*. Hans Rietzels Forlag, 117–131.
- White, M. (2008). *Kort over narrative landskaber*. Hans Rietzels Forlag.
- White, M. & A. Morgan (2007). *Narrativ terapi med børn og deres familier*. Akademisk Forlag.
- Wittgenstein, L. (1963). *Tractatus Logico-Philosophicus*. Gyldendal.

Internettet

- <http://da.wikipedia.org/wiki/Omsorg>
<http://www.leksikon.org/art.php?n=769>
<http://www.leksikon.org/art.php?n=885>
<http://www.leksikon.org/art.php?n=1364>
<http://www.leksikon.org/art.php?n=1508>